

07

COLECȚIA BIBLIOTECA BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

RICHARD CANTILLON

ESEU ASUPRA
NATURII COMERȚULUI
ÎN GENERAL

Prima parte

Producție, distribuție și consum

I. DESPRE BOGĂȚIE

Pământul este sursa sau materia din care se obține bogăția; munca omului este forma care o produce. Bogăția în sine nu înseamnă altceva decât hrana și lucrurile care ușurează viața, care o fac mai agreabilă.

Pământul produce iarbă, rădăcini, grâne, in, bumbac, cânepă, arbuști și copaci de mai multe feluri, cu fructe, coajă și frunze de diverse tipuri, precum cele ale dudului, care ajută la creșterea viermilor de mătase. El are mine și produce minerale. Munca omului transformă toate aceste lucruri în bogăție. Râurile și mările furnizează pești pentru alimentația omului, precum și multe alte lucruri pentru agrement. Însă aceste râuri și mări aparțin pământurilor adiacente sau sunt comune, iar munca omului permite obținerea peștelui și a altor avantaje.

II. DESPRE SOCIETĂȚILE UMANE

Indiferent de modul de formare a societăților umane, proprietatea asupra terenurilor pe care ele locuiesc va aparține, în mod necesar, unui număr mic de indivizi.

În societățile nomade, precum hoardele tătarilor și triburile indienilor, care se deplasează dintr-un loc în altul împreună cu familiile și animalele lor, este nevoie ca regele sau căpetenia să stabilească limitele fiecărei gospodării și ale fiecărui cartier din cadrul așezării. În caz contrar, vor exista întotdeauna discuții în ceea ce privește suprafețele ocupate de fiecare, bunurile deținute, arborii, iarba, apa etc.; din moment ce se stabilesc limitele parcelelor ocupate de fiecare familie, o astfel de reglementare va desemna o proprietate pe durata staționării acelu grup de indivizi.

Iată cum stau lucrurile în societățile mai așezate: dacă un prinț, aflat în fruntea unei armate, va cuceri o țară, el va distribui terenurile ofițerilor

sau favoriților săi, după merite sau după bunul său plac (așa cum s-a întâmplat inițial în Franța); el va impune legi în vederea prezervării proprietății celor în cauză sau a descendenților lor: fie va păstra proprietatea pentru sine, folosindu-i pe ofițerii și favoriții săi pentru a o cultiva, fie o va ceda acestora în schimbul plății anuale a unei chirii sau redevențe; după cum există posibilitatea de a le-o ceda, rezervându-și libertatea de a-i impozita an de an, în funcție de situația lor personală. În toate aceste cazuri, acești ofițeri sau favoriți, indiferent dacă sunt proprietari absoluți sau dependenți, intendenți sau inspectori agricoli, nu reprezintă decât o mică parte a populației totale.

Chiar dacă prințul distribuie terenurile în mod egal tuturor locuitorilor, în ultimă instanță, acestea vor ajunge în posesia unui număr mic de indivizi. Un locuitor va avea mai mulți copii și nu va putea lăsa fiecareia dintre ei o parcelă de dimensiuni similare celei deținute de el însuși; altul va muri fără să aibă copii și va lăsa suprafața deținută mai curând unui ins care deține deja una decât unuia care nu deține teren; al treilea ar putea fi leneș, extravagant sau bolnăvicios și se va vedea obligat să-și vândă terenul unui ins chibzuit și harnic, care își va mări suprafața deținută prin noi achiziții, folosind-o prin utilizarea forței de muncă a celor care, nedeținând vreun pic de pământ, vor fi forțați să-și vândă forța de muncă pentru a putea subzista.

La fondarea Romei, fiecărui locuitor i s-au oferit două parcele [*journalaux*]¹⁷, însă această situație nu a împiedicat apariția unei inegalități accentuate a patrimoniilor, precum cea pe care o putem observa astăzi în toate statele Europei. Terenurile au ajuns în posesia unui număr mic de indivizi.

Așadar, presupunând că terenurile unui stat recent înființat aparțin unui număr redus de persoane, fiecare proprietar va încerca să le cultive cu propriile eforturi sau le va da spre exploatare unui fermier sau mai multor fermieri; în acest sistem economic, este necesar ca fermierii și muncitorii să-și procure propriile subzistențe, iar acest lucru constituie o necesitate indispensabilă, indiferent dacă terenurile sunt exploatare de proprietarul însuși sau de fermier. Surplusul de producție agricolă rămâne la dispoziția proprietarului; acesta oferă o parte prințului sau statului, după cum este posibil ca fermierul însuși să ofere în mod direct această parte prințului, scăzând-o din partea oferită proprietarului.

17. N. trad. – Cuvântul utilizat de Cantillon este *journalaux*, un termen (utilizat la plural în text) care desemnează o veche unitate de măsură a suprafețelor agricole, care variază în funcție de regiunile unde era folosită. Traducătorul în limba engleză a *Eseului* consideră că *deux journalaux* reprezintă aproximativ doi acri. Precizăm, de asemenea, că atât notele de subsol, cât și sublinierile din text aparțin traducătorului acestei ediții în limba română și, prin urmare, prezintă un punct de vedere personal.

În ceea ce privește întrebuințarea care trebuie dată terenului, este necesar ca, mai întâi, o parte să fie folosită pentru întreținerea și hrănirea celor care îl lucrează și îl pun în valoare; restul depinde, în principal, de umorile și stilul de viață ale prințului, ale seniorilor statului și ale proprietarului. Dacă ei preferă băutura, trebuie cultivată vița-de-vie; dacă preferă hainele de mătase, trebuie să cultive duzi necesari pentru creșterea viermilor de mătase. În plus, trebuie să utilizeze o parte a suprafețelor agricole pentru întreținerea tuturor celor care muncesc. Dacă doresc să dețină cai, au nevoie de pășuni ș.a.m.d.

Totuși, *dacă presupunem că terenurile nu aparțin niciunei persoane în particular, este dificil să ne imaginăm cum se va forma o societate umană.* Putem observa că, pe terenurile comunale dintr-un sat, spre exemplu, există un număr fix de animale pe care fiecare dintre locuitorii săi poate să le dețină; dacă pământul ar fi lăsat la dispoziția primului ocupant, printr-o nouă cucerire sau descoperire a unei țări, stabilirea proprietății ar trebui în mod inevitabil să se bazeze pe o anumită regulă pentru ca o societate să se poată forma, indiferent dacă regula este impusă prin forță sau prin intermediul legii.

III. DESPRE SATE

Indiferent de destinația dată terenului – pășunat, cultivarea grâului sau a viței-de-vie –, este necesar ca fermierii sau muncitorii care îl lucrează să locuiască în imediata lui apropiere. În caz contrar, timpul necesar pentru a ajunge la ogor și pentru a reveni la propriile locuințe ar consuma o parte mult prea mare a zilei. De aici provine necesitatea existenței sateleor răspândite pe toate suprafețele cultivate; acolo trebuie să existe destui fierari și destule persoane care construiesc uneltele, plugurile și căruțele necesare, mai ales când satul se află departe de burguri și orașe. Dimensiunea unui sat este în mod natural proporțională cu numărul de locuitori pe care terenul îi necesită pentru prelucrarea lui zilnică și cu numărul de meseriași și artizani care își găsesc de muncă acolo, deserving fermierii și muncitorii. Cu toate acestea, acești artizani nu sunt chiar atât de necesari în vecinătatea orașelor, unde muncitorii pot ajunge fără să piardă prea mult timp.

Dacă unul sau mai mulți proprietari de terenuri locuiesc în sat, numărul locuitorilor va fi mai mare, proporțional cu slujitorii casnici și artizanii atrași acolo; vor apărea hanuri sau ospătării pentru cazarea slujitorilor casnici și lucrătorilor care își câștigă subzistențele muncind pentru proprietari.

Dacă pământul este potrivit doar pentru creșterea oilor, așa cum se întâmplă în zonele nisipoase și mlăștinoase, satele vor fi mai rare și vor

avea dimensiuni mai reduse, deoarece terenurile în cauză presupun existența unui număr mic de ciobani.

Dacă terenul constă într-un sol nisipos, pe care cresc doar copaci și pe care nu crește iarbă pentru animale, el fiind situat departe de orașe și de râuri, aceste plante vor fi inutile pentru consum, la fel ca în multe zone ale Germaniei; aici, vor exista doar atâtea case și sate câte sunt necesare pentru a aduna ghinde și a hrăni porci în sezonul culesului. Dar, dacă pământul este complet steril, nu vor exista sate sau locuitori.

IV. DESPRE BURGURI

Există sate în care s-au construit piețe prin efortul vreunui proprietar sau al unui senior al curții regale. Aceste piețe, deschise o dată sau de două ori pe săptămână, îi încurajează pe micii întreprinzători și pe comercianți să se stabilească în acest loc. Ei cumpără de la piață mărfurile care provin din satele învecinate pentru a le transporta și pentru a le vinde în orașe. Din orașe, aduc fier, sare, zahăr și alte mărfuri, pe care le vând, în zilele de piață, locuitorilor satului. În același timp, în aceste locuri se stabilesc mici artizani, precum lăcătușii, tâmplarii și alți asemenea, care deservesc nevoile sătenilor și, astfel, satele devin burguri. Având în vedere că burgul este plasat în centrul unei zone care cuprinde mai multe sate, ai căror locuitori vin la piață, este mai normal și mai simplu ca sătenii să-și aducă mărfurile în zilele de piață pentru a le vinde și ca ei să cumpere mărfurile de care au nevoie decât ca aceste mărfuri să fie aduse de comercianți și întreprinzători în sate pentru a obține, în schimb, mărfurile sătenilor.

1. Atunci când comercianții ar merge din sat în sat, costurile de transport ar crește inutil.
2. Poate că acești comercianți ar fi obligați să meargă în mai multe sate înainte de a descoperi bunurile pe care ar vrea să le vândă, în cantitatea și la calitatea adecvate.
3. Sătenii ar fi, de cele mai multe ori, la muncă, pe ogor, atunci când sosesc comercianții și, fără să știe ce produse doresc comercianții, nu ar avea nimic pregătit pentru vânzare.
4. Ar fi aproape imposibil de fixat prețurile mărfurilor în sate între acești comercianți și săteni. Comerciantul ar refuza prețul care i se cere pe o marfă într-un sat în speranța că va găsi una mai ieftină într-un alt sat, iar săteanul va refuza prețul propus de comerciant în speranța că va obține mai mult de la un alt comerciant.

Toate aceste inconveniente sunt evitate atunci când sătenii merg la burg, în zilele de piață, pentru a-și vinde mărfurile și pentru a cumpăra bunurile de care au nevoie. *Prețurile se fixează prin raportul dintre cantitatea de bunuri oferite spre vânzare și cantitatea de bani oferită pentru a le achiziționa*; acest lucru se întâmplă în același loc, sub ochii tuturor

locuitorilor din diferite sate și ai comercianților și întreprinzătorilor din burg. Atunci când prețul a fost determinat de câteva persoane, ceilalți îl urmează fără probleme, constatându-se, astfel, prețul de piață al acelei zile. Țăranul revine în satul său și își reia activitățile.

În mod natural, mărimea burgului depinde de numărul fermierilor și muncitorilor necesari pentru a cultiva terenurile agricole dependente de el însuși și de numărul de artizani și de mici comercianți pe care satele aflate în aria de acoperire a burgului îi utilizează, cu asistenții și caii lor, și, în sfârșit, de numărul de persoane susținute de proprietarii de terenuri rezidenți.

Când satele aflate în jurisdicția burgului (adică ai căror locuitori își aduc mărfurile la piața din acest burg) au dimensiuni mari și produc multe bunuri, burgul capătă el însuși dimensiuni mari și devine unul important; atunci când satele din jur produc puțin, burgul este unul sărac și insignifiant.

V. DESPRE ORAȘE

Proprietarii care au doar terenuri de mici dimensiuni trăiesc, în mod obișnuit, în burguri și în sate, aproape de terenurile proprii și de cei care le lucrează. Transportul mărfurilor care le revin, în orașele îndepărtate, nu le permite să ducă o viață comodă în aceste orașe. Însă proprietarii care dețin suprafețe mai mari au mijloacele necesare pentru a locui departe de propriile terenuri, pentru a dispune de un stil de viață agreabil, alături de alți proprietari sau nobili din aceeași categorie.

Dacă un prinț sau un nobil care a primit drepturi legate de exploatarea unor suprafețe agricole de mari dimensiuni, în momentul cuceririi sau descoperirii unei țări, își stabilește reședința într-un loc plăcut și câțiva alți seniori sau nobili vin să locuiască acolo, pentru a fi aproape unul de celălalt și pentru a se bucura de o companie plăcută, acest loc va deveni oraș. Vor fi construite case mari pentru nobilimea în cauză și multe altele vor fi construite pentru comercianți, artizani și oameni de toate profesiile care vor fi atrași acolo. Acești nobili vor apela la serviciile brutarilor, măcelarilor, berarilor¹⁸, comercianților de vin și ale producătorilor de tot felul pentru a-și satisface nevoile. La rândul lor, acești întreprinzători își vor construi case aici sau vor închiria case construite de alți întreprinzători. Cheltuielile unui mare nobil, legate de întreținerea propriei case și a slujitorilor săi, a propriului stil de viață, permit existența negustorilor și

18. N. trad. – Aici pare să se afle originea celebrului citat al lui Adam Smith, de pe primele pagini ale *Avuției națiunilor*: „... nu din bunăvoința măcelarului, berarului și brutarului așteptăm noi să ne fie servită cina...”

artizanilor de tot felul, așa cum se poate vedea din calculele detaliate pe care le-am făcut pentru completarea acestui *Eseu*.¹⁹

Toți acești artizani și întreprinzători se ajută reciproc, după cum deservesc interesele nobilimii. Deseori, se trece cu vederea faptul că întreținerea lor depinde, în cele din urmă, de proprietarii de terenuri și de seniori sau nobili. Oamenii nu sesizează că toate casele mici din oraș, așa cum le-am descris, depind și trăiesc pe seama marilor case. Cu toate acestea, vom arăta ceva mai încolo că toate clasele și toți locuitorii unui stat trăiesc pe seama proprietarilor de terenuri. Orașul în cauză se va dezvolta dacă regele sau guvernul instituie instanțe judecătorești, la care oamenii din burgurile și satele provinciei pot recurge. Un număr suplimentar de întreprinzători și artizani de orice fel va fi necesar pentru întreținerea judecătorilor și a avocaților.

Dacă în acest oraș sunt create ateliere și fabrici pentru a fi produse bunuri care depășesc, în cantitate, consumul local, ele fiind transportate și vândute în străinătate, orașul va fi mare, proporțional cu lucrătorii și artizanii care locuiesc acolo pe seama cheltuielilor făcute de străini.

Cu toate acestea, dacă lăsăm deoparte aceste considerente, pentru a nu complica subiectul nostru, putem spune că gruparea câtorva proprietari de terenuri bogați, care trăiesc în același loc, este suficientă pentru a forma ceea ce numim un „oraș”. Multe orașe din Europa, în principal din interiorul continentului, nu de pe țărmurile lui, datorează numărul locuitorilor lor unei astfel de grupări. În acest caz, dimensiunea unui oraș este în mod natural proporțională cu numărul de proprietari de terenuri care locuiesc acolo sau, mai degrabă, cu produsul terenului care revine acestora, minus costul transportului pentru cei ale căror terenuri sunt cele mai îndepărtate și partea pe care sunt obligați să o dea regelui sau statului, consumată, de obicei, în capitală.

VI. DESPRE ORAȘELE-CAPITALĂ

O capitală se formează la fel ca un oraș de provincie, cu diferența că cei mai mari proprietari de terenuri dintr-o țară locuiesc în capitală, că regele sau guvernul suprem transformă acest loc în propria reședință și folosesc aici veniturile statului, că aceasta devine centrul modelor urmate de provincii, că proprietarii de terenuri, care locuiesc în provincii, vin uneori să locuiască pentru o vreme în capitală și își trimit copiii aici pentru a și-i educa. Astfel, toate terenurile statului contribuie, într-o măsură mai mare sau mai mică, la subzistența locuitorilor capitalei.

19. N. trad. – Calculele la care face referire Cantillon în text au fost incluse într-o anexă a *Eseului*, care pare să fi fost pierdută.

Dacă un suveran abandonează un oraș pentru a se muta în altul, nobilimea nu va pregeta să-l urmeze, urmând să-și stabilească domiciliul alături de el, în noul oraș, care va deveni mare și important, în detrimentul celui dintâi. Avem un exemplu foarte recent în orașul Sankt Petersburg, care s-a dezvoltat în detrimentul Moscovei. Există multe orașe vechi, mari cândva, care au devenit ruine, după cum există altele care au renăscut din propria cenușă. În mod obișnuit, se construiesc orașe mari pe țărmul mării sau al marilor fluvii, datorită costurilor scăzute de transport, deoarece transportul pe apă al mărfurilor necesare subzistenței locuitorilor este mai ieftin decât cel terestru.

VII. MUNCA UNUI LUCRĂTOR AGRICOL VALOREAZĂ MAI PUȚIN DECÂT CEA A UNUI ARTIZAN

Fiul unui lucrător al pământului, de șapte sau de doisprezece ani, începe să-și ajute tatăl fie păzind cireada, fie săpând pământul, fie derulând alte activități specifice vieții rurale, care nu presupun cunoștințe sau abilități speciale.

Dacă tatăl său l-ar determina să învețe o meserie, el ar pierde timp pe durata acestui exercițiu și, mai mult, ar fi obligat să-l întrețină și să-i achite costurile de pregătire mai mulți ani. Așadar, fiul este dependent de tatăl său, iar efortul său nu aduce niciun avantaj decât după un anumit număr de ani. Viața unui om activ se rezumă la doar zece-doisprezece ani; având în vedere că pentru a învăța o meserie este nevoie de câțiva ani, în Anglia fiind necesari șapte ani de ucenicie, un lucrător agricol nu ar fi dispus ca fiul lui să învețe un alt meșteșug dacă acesta nu i-ar aduce un venit mult mai mare decât cel necesar pentru a lucra pământul.

Așadar, cei ce folosesc artizani trebuie să ofere acestora, în schimbul serviciilor primite, mai mult decât oferă unui lucrător agricol; acest tip de forță de muncă va fi, în mod necesar, scump, în funcție de timpul consumat în perioada uceniei, de cheltuiala și de riscul implicate în perfecționarea sa.

La rândul lor, oamenii calificați sau meseriași²⁰ nu îi învață pe propriii fii ceea ce ei știu; numărul celor care știu aceeași meserie ar fi prea mare în raport cu nevoile unui oraș sau stat și, astfel, mulți nu și-ar găsi un loc de muncă. Totuși, forța de muncă a acestora este întotdeauna și în mod natural mai scumpă decât cea a muncitorilor sau a lucrătorilor agricoli.

20. N. trad. – Folosim sintagma „oameni calificați“ pentru a desemna persoanele relativ calificate, cum ar fi artizanii. Cantillon consideră că lucrătorul agricol desfășoară activități simple care nu presupun cunoștințe sau abilități sofisticate, dobândite printr-o pregătire îndelungată. În limba franceză, cea în care pare să fi fost scris *Eseul*, expresia folosită este *gens de métier*, pe care editorii englezi au tradus-o drept *professionals*.

VIII. UNII ARTIZANI CÂȘTIGĂ MAI MULT, ALȚII MAI PUȚIN, ÎN FUNCȚIE DE CAZURI ȘI DE CIRCUMSTANȚE DIFERITE

Dacă doi croitori satisfac toate nevoile unui oraș, unul dintre ei ar putea avea mai mulți clienți decât celălalt, fie prin modul în care își practică meseria, fie pentru că muncește mai mult sau confecționează haine mai durabile, fie pentru că se adaptează mai bine gusturilor în materie de îmbrăcăminte.

Dacă unul dintre ei moare, celălalt, văzându-se presat să lucreze mai mult, ar putea să majoreze prețul serviciilor oferite, acordând o atenție mai mare unor clienți în detrimentul altora, până în punctul în care localnicii își vor da seama că este preferabil să meargă în alt sat, burg sau oraș pentru a-și procura haine, pierzând timp la dus și la întors, până când în oraș apare un alt croitor pentru a prelua o parte din comenzi.

Meseriile care presupun mai mult timp pentru perfecționare, mai multe abilități și mai mult efort trebuie să fie, în mod natural, mai bine răsplătite. Un individ care face mobilă de lux trebuie să primească o recompensă mai mare decât un tâmplar obișnuit, după cum un ceasornicar bun trebuie să fie mai bine răsplătit decât un fierar.

Artele și meseriile care implică riscuri și pericole, precum cele de forjori, marinari, căutători de argint etc., trebuie să fie recompensate pe măsura riscurilor implicate. Când, pe lângă riscuri, este nevoie de abilitate, ele trebuie răsplătite și mai bine; este cazul piloților, al scafandrilor, al inginerilor etc. Atunci când vine vorba de talent și încredere, este nevoie de o recompensă suplimentară, ca în cazul bijutierilor, al contabililor, al casierilor etc. Din aceste exemple, precum și din alte sute de exemple pe care le putem oferi din experiența cotidiană, se poate sesiza cu ușurință că diferența de preț care se plătește pentru munca de zi cu zi se bazează pe motivații naturale și evidente.

IX. NUMĂRUL MUNCITORILOR, AL ARTIZANILOR ȘI AL ALTORA CARE LUCREAZĂ ÎNTR-UN STAT DEPINDE, ÎN MOD NATURAL, DE NEVOILE EXISTENTE

Dacă toți lucrătorii agricoli dintr-un sat pregătesc mai mulți fii pentru aceeași ocupație, vor exista prea mulți lucrători agricoli care să cultive terenurile din sat, iar adulții excedentari vor trebui să plece pentru a-și câștiga existența în altă parte, așa cum se întâmplă în orașe. Dacă unii rămân cu părinții lor, deoarece nu vor găsi suficiente locuri de muncă, ei vor trăi în sărăcie profundă și nu se vor căsători din cauza lipsei mijloacelor de creștere a copiilor. Dacă se căsătoresc, copiii vor muri în curând de foame, împreună cu părinții lor, așa cum vedem în fiecare zi în Franța.

Prin urmare, dacă în sate continuă să se întâmple același lucru din perspectiva forței de muncă, ele obținându-și subzistențele din cultivarea aceleiași suprafețe de teren, populația nu va crește niciodată.

Este adevărat că, atunci când nu lucrează la câmp, femeile și fetele din aceste sate se pot ocupa cu toarcerea lânii, tricotarea hainelor sau cu alte asemenea activități care produc bunuri ce pot fi vândute la oraș. Totuși, aceste ocupații nu generează venituri suficiente pentru creșterea mai multor copii, care, în cele din urmă, părăsesc satul pentru a-și căuta mijloacele de supraviețuire în altă parte.

Același lucru se poate spune despre artizanii unui sat. Dacă un croitor confecționează toate hainele pentru săteni și, simultan, pregătește trei fii pentru aceeași activitate, nu va avea nevoie decât de serviciile unuia dintre ei pentru a-l înlocui, iar ceilalți doi trebuie să-și caute de lucru în altă parte. Dacă aceștia nu găsesc un loc de muncă în orașul din apropiere, ei trebuie să meargă mai departe sau să-și schimbe ocupația și să-și câștige existența devenind servitori, soldați, marinari etc.

Prin același tip de raționament, este ușor să ne dăm seama că numărul muncitorilor, meșteșugarilor și al altora care obțin cele necesare traiului prin muncă trebuie să se afle într-un anumit raport cu structura ocupațională și cererea care se manifestă în burguri și orașe.

Dacă patru croitori sunt suficienți pentru a face toate hainele pentru un oraș și dacă aici sosește un al cincilea croitor, acesta din urmă poate găsi ceva de lucru în detrimentul celorlalți patru. Prin urmare, dacă munca este împărțită între cei cinci croitori, niciunul dintre ei nu va avea de lucru suficient și fiecare va trăi în condiții mai precare.

Se întâmplă adesea ca muncitorii și artizanii să nu aibă de muncă în măsura în care și-ar dori atunci când în domeniul lor de activitate există un număr prea mare de inși. Se întâmplă, de asemenea, ca aceștia să fie privați de posibilitatea de a munci ca urmare a accidentelor și a variațiilor consumului, după cum ar putea fi suprasolicitați, în funcție de circumstanțe. Oricum ar fi, atunci când nu au de lucru, părăsesc satele, burgurile sau orașele în care trăiesc, iar numărul celor care rămân este întotdeauna proporțional cu gradul de ocupare suficient pentru a le asigura subzistența. Când nevoia de forță de muncă va crește, va exista posibilitatea unor câștiguri suplimentare, iar în domeniu vor intra alte persoane, care își vor împărți brânșa în cauză.

Din aceste explicații, putem înțelege cu ușurință că școlile de caritate din Anglia și propunerile din Franța, referitoare la creșterea numărului de artizani, sunt inutile. Dacă regele Franței ar trimite o sută de mii de supuși, pe cheltuiala sa, în Olanda, pentru a învăța tainele navigației maritime, aceștia nu ar fi de folos la finalizarea pregătirii dacă numărul navelor nu ar crește. Este adevărat că statul ar avea multe de câștigat dacă și-ar învăța supușii să producă bunurile manufacturate, care, în mod obișnuit,

sunt obținute din străinătate, și toate celelalte articole cumpărate din exterior, însă, acum, am în vedere doar un stat în relație cu el însuși.

Cum artizanii câștigă mai mult decât muncitorii, ei le pot asigura propriilor copii o pregătire profesională mai bună; prin urmare, nu va exista niciodată o lipsă de artizani într-un stat atunci când există suficientă nevoie de serviciile lor încât ei să fie angajați cu regularitate.

X. PREȚUL ȘI VALOAREA INTRINSECĂ A UNUI LUCRU ÎN GENERAL REPREZINTĂ MĂSURA PĂMÂNTULUI ȘI A MUNCII CARE INTRĂ ÎN PRODUCȚIA SA

O suprafață agricolă produce mai mult grâu sau hrănește mai multe oi decât o altă suprafață; munca unui om este mai scumpă decât cea a altui om, în funcție de îndemânări și circumstanțe, așa cum am explicat deja. Dacă două suprafețe agricole au aceeași calitate, ambele vor permite hrănirea aceluiași număr de oi și producerea aceleiași cantități de lână, presupunând același volum de forță de muncă; lâna produsă pe cele două terenuri se va vinde la același preț.

Dacă lâna obținută se folosește, pe de o parte, pentru a țese o stofă groasă și, pe de alta, pentru a țese o stofă fină, atunci cea din urmă va fi de zece ori mai scumpă, deoarece va presupune mai mult efort, deși ambele conțin aceeași cantitate de lână, de aceeași calitate. Cantitatea de produs al pământului, precum și cantitatea de forță de muncă, alături de calitatea serviciilor forței de muncă, intră în mod necesar în preț.

O livră de in, transformat în dantele fine la Bruxelles, presupune efortul a paisprezece persoane, timp de un an, sau efortul unei persoane vreme de paisprezece ani, așa cum se poate observa în calculele din Anexă. De asemenea, se poate observa că prețul acestor dantele este suficient pentru întreținerea unei persoane timp de paisprezece ani, pentru a asigura profiturile tuturor întreprinzătorilor și comercianților implicați.

Arcul subțire de oțel, care permite funcționarea unui ceas, este vândut, în general, la un preț care face raportul material-forța de muncă sau oțel-arc să fie de unu la un milion. În acest caz, forța de muncă reprezintă aproape întreaga valoare a arcului. A se consulta calculele din Anexă.

Pe de altă parte, prețul fânului de pe un câmp, la fața locului, sau al copacilor pe care dorim să-i tăiem depinde de producția materială a terenului, în funcție de calitatea sa.

Prețul unei căni cu apă din Sena este nul datorită cantității imense de apă, care nu se termină niciodată. Cu toate acestea, pe străzile din Paris, oamenii se văd nevoiți să achite un preț pentru ea, preț care provine din munca celui care o transportă acolo.

Prin aceste exemple și supoziții, sper să se înțeleagă faptul că prețul sau valoarea intrinsecă a unui lucru depinde de mărirea suprafeței

agricole și de volumul de forță de muncă ce intră în producția sa, având în vedere fertilitatea sau productivitatea terenului și calitatea muncii depuse.

Însă de multe ori se întâmplă ca multe lucruri, care au, de fapt, o anumită valoare intrinsecă, să nu fie vândute pe piață în funcție de acea valoare, ci în funcție de una care va depinde de umorile și fanteziile oamenilor și de consumul lor.

Dacă un individ sapă șanțuri și construiește terase în propria grădină, valoarea lor intrinsecă va fi proporțională cu cantitatea de forță de muncă și cu suprafața de teren utilizate, dar prețul, în realitate, nu va urma întotdeauna acest raport. Dacă își dorește să vândă grădina, este posibil ca nimeni să nu-i ofere mai mult de jumătate din suma cheltuită. De asemenea, este posibil ca, atunci când există mulți posibili clienți, el să primească dublu față de valoarea intrinsecă, ceea ce înseamnă de două ori valoarea terenului și a cheltuielilor pe care le-a suportat.

Dacă agricultorii dintr-un stat seamănă mai mult grâu decât de obicei (adică, mult mai mult decât ar trebui pentru consumul anual), valoarea reală și intrinsecă a grâului va corespunde terenului și muncii care intră în producerea lui. Cu toate acestea, deoarece există o abundență prea mare și un număr mai mare de vânzători decât de cumpărători, prețul de piață al grâului va scădea obligatoriu sub prețul sau valoarea intrinsecă. Dacă, dimpotrivă, fermierii seamănă mai puțin grâu decât este necesar pentru consumul anual, vor exista mai mulți cumpărători decât vânzători, iar prețul de piață al grâului va crește peste valoarea sa intrinsecă.²¹

Nu există niciodată o variație a valorii intrinseci a lucrurilor, dar *imposibilitatea de a regla perfect producția de bunuri și servicii dintr-un stat cu nivelul consumului determină o variație zilnică, un flux și reflux perpetue în prețurile pieței*. Cu toate acestea, în societățile bine reglate, prețurile de piață ale mărfurilor, al căror consum este relativ constant și uniform, nu diferă mult de valoarea intrinsecă. În plus, în anii în care producția nu este prea slabă sau prea abundentă, oficialii orașelor sunt în stare să fixeze prețurile de piață ale multor lucruri, cum ar fi pâinea și carnea, fără ca nimeni să aibă motive să se plângă.

Pământul este materia, iar munca oferă forma tuturor bunurilor și mărfurilor; cum cei care muncesc trebuie să supraviețuiască din producția pământului, se pare că ar putea fi găsit un raport între valoarea muncii și valoarea producției pământului. Acesta va constitui subiectul următorului capitol.

21. N. trad. – Fără să precizeze în mod expres acest lucru, Richard Cantillon și, mai târziu, Adam Smith folosesc o concepție similară celei utilizate de Juan de Mariana (în ceea ce privește moneda), mai precis, cea conform căreia lucrurile au, simultan, *valoare intrinsecă și valoare extrinsecă*. A se consulta lucrarea gânditorului spaniol, *De monetae mutatione*.

XI. DESPRE PARITATEA SAU DESPRE RAPORTUL DINTRE VALOAREA TERENULUI ȘI VALOAREA MUNCII

Nu există motive solide să credem că providența ar fi conferit unui individ dreptul de posesie asupra terenului într-o mai mare măsură decât altuia. Drepturile de proprietate inițiale proveneau din violență și cucerire. Pământurile din Mexic aparțin astăzi spaniolilor, iar cele din Ierusalim, turcilor. Însă indiferent de modul de dobândire a proprietății, suprafețele cultivabile se află întotdeauna în posesia unui număr redus de indivizi în raport cu populația totală.

Dacă un mare proprietar de terenuri dorește să le exploateze pe cont propriu, atunci el va utiliza sclavi sau oameni liberi; dacă folosește mulți sclavi, el are nevoie de supraveghetori, care trebuie să-i determine pe aceștia să muncească. În același timp, ar trebui să dețină sclavi-artizani care să producă toate celelalte bunuri de care el și ceilalți lucrători au nevoie; astfel, se vede obligat să pregătească alte persoane pentru continuarea procesului de producție.

În acest sistem economic, el trebuie să ofere un minim de subzistență lucrătorilor-sclavi, din care aceștia să-și crească propriii copii. El trebuie să ofere supraveghetorilor avantaje în raport cu gradul de încredere și de autoritate conferite. Trebuie să asigure existența sclavilor, pe care trebuie să-i învețe o meserie de-a lungul perioadei de ucenicie, când ei nu produc nimic; artizanilor și supraveghetorilor trebuie să le ofere un volum de subzistență mai ridicat decât cel oferit muncitorilor, deoarece pierderea unui artizan ar fi mai gravă decât cea a unui muncitor; trebuie să aibă mai multă grijă de artizani, deoarece costurile pregătirii și înlocuirii lor sunt mai ridicate.

În această ipoteză, munca unui sclav adult de clasă inferioară valorează cel puțin la fel de mult ca suprafața agricolă pe care proprietarul este obligat să o aloce pentru hrana și necesitățile sale și, de asemenea, dublul suprafeței care servește la creșterea unui copil până când el ajunge la o vârstă potrivită pentru a munci. Știind că jumătate dintre copii mor înainte de vârsta de șaptesprezece ani, conform calculelor și observațiilor celebrului dr. Halley²², atunci doi copii trebuie întreținuți pentru ca unul să ajungă la vârsta la care poate munci; se pare că nici măcar acest raport nu este suficient pentru a asigura o continuitate în ceea ce privește acoperirea necesarului de forță de muncă, deoarece bărbații adulți pot muri la orice vârstă.

Este adevărat că jumătate dintre copiii care mor înainte de șaptesprezece ani se sting mai curând în primii ani de la naștere decât în anii următori,

22. N. trad. – Este vorba despre Edmond Halley, astronom, matematician, geograf englez, devenit celebru prin inventarea unei metode de măsurare a distanței dintre două stele și prin prezicerea cu acuratețe a apariției cometei care, astăzi, îi poartă numele.

cu o rată a mortalității de cel puțin o treime în primul an. Acest lucru pare să diminueze costul necesar creșterii copilului până la vârsta de muncă. Cu toate acestea, deoarece mamele pierd mult timp pentru a-și îngriji copiii bolnavi și cu vârste scăzute, iar femeile, chiar și atunci când sunt în vârstă, nu au același randament ca bărbații și abia își câștigă cele necesare traiului, se pare că, pentru a întreține unul dintre cei doi copii până la vârsta potrivită muncii, trebuie utilizată o suprafața agricolă similară celei necesare pentru subzistența unui sclav adult. Acest lucru este adevărat dacă proprietarul crește singur copiii, în casa lui, sau dacă îi întreține acolo unde ei se află sau dacă tatăl-sclav îi crește în altă casă, separat. De aceea, concluzionez că munca de zi cu zi a celui mai obișnuit sclav corespunde, în termeni valorici, dublului producției terenului necesar pentru a-l întreține, indiferent dacă proprietarul oferă acest teren în folosință directă sclavului pentru subzistența sa și a familiei sale sau dacă îi asigură în mod direct cele necesare traiului. Această chestiune nu permite calcule exacte, iar exactitatea nu este foarte necesară din acest punct de vedere; este suficient să ne aflăm destul de aproape de adevăr.

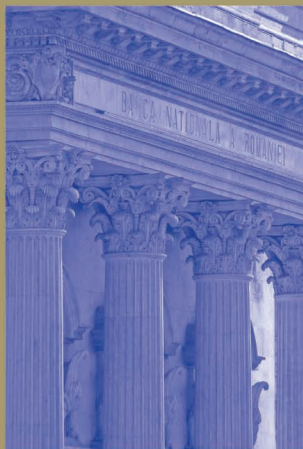
Dacă proprietarul folosește munca vasalilor sau a țăranilor liberi, probabil îi va întreține mai bine decât pe sclavi, conform obiceiului locului în care trăiește. Totuși, în acest caz, munca unui lucrător liber ar trebui, să corespundă, de asemenea, în termeni valorici, dublului produsului pământului necesar pentru întreținerea lui. Chiar și așa, va fi întotdeauna mai profitabil ca proprietarul să dețină sclavi decât să apeleze la țăranii liberi, pentru că, atunci când deține prea mulți sclavi în raport cu nevoile proprii, el poate vinde excedentul, așa cum procedează cu propriile animale utilizate în activitățile agricole, obținând pentru ei un preț proporțional cu cheltuiala făcută cu creșterea lor până la vârsta la care aceștia pot începe să muncească, cu excepția cazurilor de vârstă înaintată sau de infirmitate.

În același fel, munca artizanilor-sclavi și a supraveghetorilor poate fi apreciată la dublul producției agricole consumate de ei, în funcție de favorurile și privilegiile care le sunt acordate în raport cu ceilalți.

Când artizanii sau muncitorii dispun liber de porția lor dublă, dacă sunt căsătoriți, ei folosesc o parte a ei pentru propria întreținere, iar cealaltă pentru întreținerea copiilor.

Dacă sunt necăsătoriți, ei vor păstra o mică parte a porției lor pentru a fi în stare să se căsătorească, pentru a constitui un mic fond necesar familiei; însă cei mai mulți vor consuma porția respectivă pentru propria întreținere.

Spre exemplu, lucrătorul sau muncitorul căsătorit se va mulțumi să trăiască mâncând pâine, brânză, legume etc., consumând carne destul de rar, bând puțin vin sau puțină bere; va folosi haine vechi și de slabă calitate, pe care le va purta o perioadă cât mai lungă; va folosi surplusul din

Nu cred să existe însă alt domeniu al științei care să poată reproduce soarta avută de scrierea lui Cantillon *Essai sur la nature du commerce en général*. Este vorba despre o lucrare care a exercitat cea mai mare influență asupra stadiilor incipente ale unei științe și care a oferit primul studiu coerent al acestei noi științe, pentru a dispărea apoi complet din vedere vreme de aproape un secol, astfel că redescoperirea sa pur întâmplătoare ține de natura unei revelații... Redescoperitorul său, W. Stanley Jevons, nu exagera cu nimic proclamând-o „leagănul economiei“, o știință ce și-ar putea deci sărbători acum bicentenarul nașterii ca disciplină independentă... Atracția exercitată de această carte asupra teoreticienilor rezidă însă aproape în întregime în meritele sale inerente, și nu în rolul pe care l-a jucat în istoria economiei. Se știe că Adam Smith și Condillac au fost influențați de Cantillon, dar, după anul publicării marilor lor opere, numele lui abia dacă este menționat vreme de un secol. În ce măsură au fost influențați de el – direct sau indirect – autorii de mai târziu și ce efect ar fi avut asupra istoriei științei noastre dacă ar fi fost mai bine cunoscut sunt subiecte de speculație interesantă, dar nefolositoare. Malthus este singurul autor din perioada clasică ce a fost probabil influențat de Cantillon. Roscher pare să fi fost primul care i-a redescoperit importanța. Practic, toate referințele ocazionale care apar înainte de publicarea articolului lui Jevons pot fi puse pe seama influenței lui Roscher. De atunci, Cantillon a fost frecvent citat, dar probabil nu și atât de citit pe cât ne-ar putea face să presupunem acele referințe. Dacă prezenta ediție va îndemna mai mulți economiști la această lectură, nu am nicio îndoială că vor simți că a meritat cu prisosință.

Friedrich Hayek

